

Откуд рецензенту право да ме критикује?

Ово питање постављају многи истраживачи када добију неугодне коментаре на рад који су послали на објаву у научни часопис. То је донекле разумљиво, јер многи од нас не воле да наш интелектуални рад буде предмет критика, али морамо схватити да је то незаобилазно у савременој науци. Сврха овог текста је да објасни шта је задатак рецензента и како изгледа посао рецензента.

Рецензент је компетентан стручњак који добро познаје одређену научну област, актуелну литературу и читалачку публику којој се часопис обраћа. Задатак рецензента је да на основу јасних критеријума главном уреднику научног часописа или друге научне публикације понуди „експертско мишљење“ (peer review) о квалитету рукописа. У том смислу, рецензент мора да помогне уреднику да процијени да ли ће неки рукопис бити објављен тако што ће образложити добре и лоше стране рукописа, те припремити препоруке за његово побољшање.

Сврха рецензирања јесте да помогне и аутору да побољша квалитет рукописа прије објављивања. Стога рецензент није особа не коју треба бацати „дрвље и камење“, већ стручњак који је ауторима велики савезник. Поред тога, треба имати на уму да велика већина рецензената не добија финансијску компензацију за своје ангажовање.

Посао рецензента састоји се од неколико корака. Већина часописа захтијева да аутор достави једну верзију рукописа, док неки часописи дају инструкције ауторима да рукопис доставе у двије верзије, које се разликују само у првој страници на којој се у верзији (1) наводи наслов рада без имена, институционалних афилијација и контакт података, као и (2) посебну страницу са поменутим подацима. Рецензенти добијају верзију без додатних података како би се умањио фактор субјективности. Иначе, субјективност је по многима највећи недостатак система рецензирања, али је потпуно јасно да је то најбољи систем који постоји у науци.

У другом кораку рецензент провјерава да ли рад спада у научну област у којој је стручњак, тако што брзо чита рад без задржавања на ситним детаљима. Ако процијени да није компетентан, рад се враћа уреднику који мора пронаћи замјену. Ако јесте компетентан, рецензент још једном брзо чита рукопис како би стекао општу слику о садржају и структури рада. Рецензент посебну пажњу посвећује сљедећим елементима: да ли су хипотеза и циљ истраживања јасно образложени, да ли су методи довољно детаљно описани – треба знати да се научни рад разликује од стручног рада по прецизно коришћеним методама који омогућавају да се поступак понови од стране других истраживача – те да ли су резултати истраживања адекватно обрађени, представљени и протумачени.

Четврти корак подразумијева да рецензент прочита свако поглавље појединачно, како би одговорио на сва питања понуђена у рецензентском листу. Рецензент анализира да ли су јасно дефинисани циљеви истраживања, процјењује оправданост коришћења

датих метода, утврђује да ли су аутори користили актуелну и релевантну литературу. Када створи веома прецизну слику о рукопису, рецензент још једном детаљно чита рад (пети корак) како би припремио критичке осврте о сваком сегменту рукописа и понудио добронамјерне сугестије за његово побољшање. Неки рецензенти ће коментарисати стил и читљивост рукописа, а неки строги рецензенти ће јасно ставити до знања да лоше написани радови не заслужују да буду објављени, чак и кад имају квалитетну хипотезу, методе и резултате! Стога аутори морају пажљиво да припреме рукописе – нарочито је важно да прате инструкције ауторима у којима се прецизно наводи форма у којој се мора доставити рукопис – да не би дошли у ситуацију да их рецензенти уопште не прегледају.

На крају, рецензент попуњава питања у рецензентском листу, уписује личне податке и потписује рецензентски лист. Иако је задатак уредника и уредништва да категорички рукопис (оригинални научни рад, прегледни рад, кратко или претходно саопштење и научна критика, полемика или осврт), понекад и рецензенти сугеришу у коју категорију треба сврстати рукопис.

Одговорност рецензента према уредницима састоји се у томе да рецензент мора да:

- Обавијести уредника да ли је у могућности да буде рецензент и да евентуално сугерише замјену,
- Обавијести уредника о било којој врсти могућег личног или финансијског сукоба интереса и да одбије рецензирање у таквим случајевима,
- Поштује уредникове писане инструкције о томе шта се очекује од рецензента у смислу обима, садржаја и квалитета рецензије,
- Понуди процијену, поштену, конструктивну и информативну критику достављеног рукописа и додатних материјала које доставе аутори,
- Утврди научну оправданост, оригиналност и обим рукописа,
- Укаже на било какве етичке недоумице, као што су плагијаторство или кршења етичких норми приликом тестова на људима и животињама,
- Сугерише прихватање или одбијање рукописа у складу са понуђеним системом бодовања, те да понуди сугестије за побољшање у случају позитивне рецензије, као и да се
- Уздржи од директног контактирања аутора.

Одговорност рецензента према ауторима састоји се у томе да рецензент мора да:

- У задатом року понуди писану, непристрасну процјену научне оправданости и вриједности рукописа,
- Документује на основу којих критеријума је донесена одређена одлука,
- Укаже да ли је стил писања јасан, прецизан и важан, као и да оцијени структуру, научну прецизност, оригиналност и у којој мјери ће рукопис бити занимљив циљној групи часописа,
- Напише коментаре (ако рад заслужује да буде објављен уз корекције) које ће аутори уважити или одбити уз адекватно образложење,

- Избјегава личне коментаре или критике, тј. мора да се фокусира на научни сегмент рукописа,
- Избјегава дијелење рукописа трећим странама, расправљање о рукопису и стављање на увид података наведених у рукопису.

Двоструко слијепа рецензија

Рецензирање научних радова засновано је на принципу анонимности. Постоје тзв. слијепа рецензија када аутори не знају имена рецензената, али рецензенти знају идентитет аутора. С друге стране, двоструко слијепа рецензија (double blind peer-review) подразумијева да имена рецензената нису доступна ауторима, али и да су имена аутора недоступна рецензентима. Посредник је главни уредник који има све потребне информације. Важност двоструко слијепе рецензије је у томе што значајно умањује субјективност.